

oKo-standpunt

n.a.v. de resultaten van studie naar de sociaal-economische positie van de kunstenaar

(UGent, i.s.m. Kunstenpunt, Kunstenloket, VAF, VFL, SFP, ACOD Cultuur en oKo)

22 november 2016

Overleg Kunstenorganisaties (oKo), de sectorfederatie van de kunsten, zet zich al jaren in voor een beter arbeidsklimaat en gunstige werkomstandigheden voor kunstenaars in het brede kunstenveld. In het recente verleden heeft oKo op verschillende domeinen initiatieven genomen en voorstellen uitgewerkt, zoals op het vlak van het auteursrecht of rond de internationale mobiliteit van de kunstenaar. In het sociaal overleg speelt oKo een voortrekkersrol. Zo initieerde oKo heel wat collectieve akkoorden om de arbeidsvoorwaarden voor kunstenaars te optimaliseren. We introduceerden bijvoorbeeld hogere lonen voor korte contracten en een aanvullend pensioensysteem op maat van artiesten. Bij de ontwikkeling en aanpassing van de reglementering m.b.t. het statuut van de kunstenaar pleitte oKo voor de opheffing van het onderscheid tussen scheppende en uitvoerende kunstenaars en een versterking van de werking van de Commissie Kunstenaars.

In 2014 onderzocht de vakgroep Sociologie van de Universiteit Gent de sociaal-economische situatie van acteurs. In 2016 werd deze studie aangevuld met de andere kunsttakken. Meer bepaald werd onderzocht wat de sociaal-economische situatie van kunstenaars is en of er op dit vlak een onderscheid is naargelang de kunstdiscipline(s) die ze beoefenen? Hoe verlopen loopbanen in de kunstsector en hoe positioneren kunstenaars zich op de arbeidsmarkt?

oKo maakte deel uit van de stuurgroep die deze studie opvolgde en begeleidde. Naar aanleiding van de eerste resultaten van de studie en van eigen bevindingen uit de afgelopen jaren, wil oKo hierna enkele ideeën lanceren. Tegelijkertijd is dit een oproep naar de verschillende partners om het gesprek met ons aan te gaan en te ideeën verder uit te werken.

Frappante elementen uit de studie

De studie bevestigt andermaal dat **het kunstenaarsberoep wordt geassocieerd met werk- en inkomensonzekerheid** en dat de carrière en het inkomen van de kunstenaar gevormd wordt door een **samenraapsel van verschillende type activiteiten**, en dat in vreemde combinaties.

- Het kunstenaarsberoep wordt geassocieerd met werk- en inkomensonzekerheid:

"Ongeacht de discipline: een heel groot deel van het creatieve werk is onbezoldigd. Het gaat dan over onderzoek, concept, prospectie, pre-productie, lezingen, schrijven van eigen werk, soms ook repetities, teksten instuderen,...De meerderheid van de beeldend kunstenaars wordt enkel vergoed voor werk in opdracht. Niet voor eigen creaties en tentoonstellingsopbouw, terwijl die vaak heel wat eigen inbreng (werktijd en materialen) vergen.

Voor geen enkele artiest bedraagt het verdiende inkomen uit de artistieke kernactiviteit meer dan 50% van het totale inkomen, terwijl ze meer dan de helft van hun tijd aan hun artistiek werk besteden."

- De carrière en het inkomen van kunstenaars vormen een lappendeken van ogenschijnlijk vloekende combinaties:

"Het onbetaalde karakter van heel veel aspecten (onderzoek, ontwikkeling, creatie van eigen werk en tentoonstellingsopbouw) van de artistieke activiteit, noodzaakt de kunstenaar om andere activiteiten te ontwikkelen. Binnen of buiten de eigen discipline of buiten de kunsten.

Inkomsten uit werkloosheid zijn eerder beperkt en het hoogst bij de podiumkunstenaars. Kunstenaars zijn –vaak uit noodzaak- multiple job holders."

Insteek vanuit het oKo-netwerk

oKo wil graag nog enkele bijkomende elementen toevoegen vanuit de eigen praktijkervaring. Sommige van deze elementen worden in meer of mindere mate door de studie bevestigd.

1. Complexiteit van het administratieve kader

De manier van werken in de artistieke sector is haast niet in te passen in de klassieke arbeidsrechtelijke modellen. Een voorbeeld:

Een artiest presteert elke week 4u bij dezelfde werkgever op een vast moment. Elke dinsdag repetitie van 19u00 tot 23u00 en occasioneel verzorgt hij concerten/voorstellingen op onregelmatige tijdstippen. Hiervoor ontvangt hij een bijkomende vergoeding. De werkgever wil voor deze situatie een correcte, sluitende arbeidsovereenkomst sluiten met de muzikant in kwestie. Welnu, er is in het **arbeidsrecht** op dit moment geen mogelijkheid om deze werkwijze correct te vatten.

Werkgevers willen graag ingaan op vragen van kunstenaars m.b.t. de modaliteiten van verloning of de aard van arbeidsrelatie in functie van de eigenlijke sociale situatie van de artiest. Maar net de aard van de arbeidsrelatie en de aard van het werk zijn vaak **heel moeilijk te vatten in de klassieke administratieve en juridische kaders** (sociale secretariaten, arbeidsrechtelijke verhoudingen, etc.). Zelfs gespecialiseerde sociale secretariaten, laat staan de werkgevers zelf, slagen er niet altijd in om de los/vaste tewerkstelling op een goede manier administratief te vertalen. Heel wat werkgevers in de sector hebben ook geen permanente tewerkstelling. Ook hier hebben sociale secretariaten doorgaans geen formule voor. En, tenslotte, sociale secretariaten zijn duur.

De bestaande statuten van 'zelfstandige' of 'werknemer' bieden onvoldoende antwoord op de noden die uit de kunstenaarspraktijk naar voren komen. Kunstenaars en hun opdrachtgevers zoeken daarom hun toevlucht bij **SBK's** (interimkantoren die erkend zijn om kunstenaars ter beschikking te stellen). Probleem hier is kunstenaars eigenlijk werknemer worden van de SBK's, niet van de werkgevers uit de kunstensector. Hierdoor vallen ze niet (langer) onder de sociale voorwaarden die eigenlijk gelden in de sector waarin ze tewerkgesteld worden. Zo lopen zij een aantal **sectorale voordelen** mis en betalen ze bijdragen voor voordelen waarvan ze vaak niet kunnen genieten (bijv. de eindejaarspremie). We stellen ook vast er vaak omgekeerd gewerkt wordt in deze constellatie: men vraagt niet aan een SBK wat het zou kosten om een kunstenaar voor een bepaald project in te zetten rekening houdend met sectorale minimumlonen. Men bepaalt een budget en het SBK berekent hoeveel de kunstenaar in kwestie maximaal netto kan overhouden met dat budget (na aftrek van btw en de fee van het SBK).

De regelgeving is dermate **complex** dat, aan de hand van juridische spitstechnologie, omzeiling ervan mogelijk is met een uitholling van de leidende principes als gevolg. Zo hanteert de RVA het begrip taakloon om voor bepaalde artistieke activiteiten waar geen verband is tussen de duurtijd van de prestaties en de hoogte van het loon, op een voordelige manier het aantal dagen te berekenen om in aanmerking te komen voor de werkloosheid. Afhankelijk van de werkloosheidssituatie van de kunstenaar is het al dan niet zinvol om te werken met zo'n taakloon. Heel wat werkgevers willen kunstenaars niet met een taakloon betalen, als de voorwaarden niet vervuld zijn. **SBK's** daarentegen dekken hier niet voor terug, waardoor de kunstenaars de sectorale voordelen mislopen.

Wie een begroting opmaakt, wil dat deze precies is. Het is een hele uitdaging om als werkgever de loonkost voor een kunstenaar correct te berekenen. [De manier waarop de kunstenaarskorting sinds 2014 wordt berekend](#), kan dit illustreren.

2. Sociale bescherming, 'een kunstenaar is een werkloze met een hobby'

Het feit dat het kunstenaarsstatuut in hoofdzaak een **werkloosheidsstatuut** is, werkt stigmatiserend. De werkloosheidsreglementering is bovendien hypercomplex. Sinds de hervorming van 2014 heerst er heel wat verwarring over de toepassing van de regels. De controle is strenger en we stellen vast dat hoe meer freelance-achtig een artiest werkt, hoe moeilijker zijn werkloosheidssituatie is.

De toepassing in het echte leven van het begrip 'taakloon', nochtans in het leven geroepen om hier een antwoord op te bieden, schept heel wat verwarring. Het is sinds 2014 bovendien een pak moeilijker geworden om als erkend artiest in te stromen in de werkloosheid.

Een werkloze artiest die teveel verdient, moet een deel van zijn uitkering terugbetalen. Lijkt logisch, maar is in de praktijk heel erg lastig. Net omwille van die grote onzekerheid qua inkomen en werk en de grote fluctuatie tussen inkomensluwe en inkomens-genererende periodes.

Lonen en vergoedingen

De **KVR** (verhoogde onkostenvergoeding) wordt maar al te veel ingezet als een interessant instrument om netto te betalen, maar is intussen volledig disproportioneel t.o.v. het initiële doel om kleinschalige artistieke prestaties op een eenvoudige en correcte wijze vergoeden. De kunstenaar bouwt hiermee overigens ook geen sociale rechten op.

De kunstenaarskaart wordt intussen wel afgeleverd maar is geen handzame kaart, eerder een rompslomp-bundel paperassen. Ook andere kostenvergoedingen zoals vergoedingen aan vrijwilligers, stagevergoedingen en bijvoorbeeld séjours worden door de kunstenaars zelf steeds meer gezien als een interessante manier om netto-inkomsten te genereren en door de opdrachtgevers als een goedkope manier om kunstenaars te vergoeden. Ze komen in de praktijk los te staan van hun oorspronkelijke bestaansredenen. Er is **geen controle of sanctionering** op de naleving van de regelgeving (bijv. het respecteren van de minimumlonen) waardoor de correcte toepassing ervan dode letter blijft.

Het **auteursrecht** is voor heel wat kunstenaars een bron van inkomen, maar het sociaal en fiscaal statuut ervan blijft in de praktijk nog heel wat vragen oproepen.

Ook de **zelfstandige kunstenaars** hebben een grillig inkomstenpatroon. Er is een grote fluctuatie over de jaren heen. Dit terwijl sociale bijdragen en belastingen in de meeste gevallen berekend worden op jaarbasis. Ook de manier waarop zelfstandigen sociale rechten opbouwen strookt niet met het artistieke beroep.

3. Ondersteuning van de artistieke praktijk

Kunstenaars die een **projectsubsidie of beurs** ontvangen, slagen er nauwelijks in om zichzelf hiermee een loon, hoe bescheiden ook, uit te betalen (zie ook de hoge kosten die worden aangegeven in de studie). De werkloosheidsuitkering is in vele gevallen een noodzakelijke aanvulling op deze subsidie, maar genereert net die onzekerheid bij de artiest

Vaak is niet de kwaliteit van de kunstenaar doorslaggevend om met hem in zee te gaan, maar wel zijn **betaalbaarheid**. Een kunstenaar moet samen met zijn artistiek project ook meteen een financieel plan voorleggen aan de opdrachtgever.

Ondersubsidiëring van projecten en structuren gaat steeds ten koste van de tewerkstelling van artiesten. Subsidieaanvragen voor plannen van organisaties of projecten die inzetten op ontwikkeling of onderzoek door kunstenaars en die kunstenaars daarvoor een degelijk financieel kader willen aanbieden, worden niet gehonoreerd.

4. Aansluiting onderwijs/arbeidsmarkt

Hoewel de laatste jaren een lichte verbetering is opgetreden, blijven we vaststellen dat pas afgestudeerde kunstenaars vaak worstelen met de omkadering van hun artistieke activiteit. Ze missen daartoe vaak de nodige competenties en kennis. Deze vaststelling blijkt ook uit het onderzoek.

oKo-voorstellen voor de korte termijn

Met betrekking tot het budgettair kader

- Breng de reguliere subsidiepot voor projecten en beurzen op peil: minimaal € 13.972.000. (zie oKo-brief van 08.09.2016 voor de details - op te vragen bij het oKo-secretariaat.)
- Verhoog dat budget tot minimaal € 16.125.300 projectmiddelen per jaar, zodat ook Titel V en andere tools, zoals RVT's, kunstenaarstoelagen, buitenlandse residenties, doorbraaktrajecten, ... gerealiseerd kunnen worden.
- Optimale indexering van subsidies in functie van de garantie van correcte verloning.

Met betrekking tot het administratief kader

- oKo pleit voor de vervanging van de "kunstenaarsbundel", ook wel kunstenaarskaart door **een digitale applicatie** genre 'student@work'.
- oKo pleit voor een doorgedreven **vereenvoudiging** van de werkloosheidsreglementering en voor **meer transparantie** wat betreft de berekening van de uitkering.
- We moeten op zoek gaan naar **juridische en administratieve modellen** die de courante praktijken uit de sector correct kunnen vatten.
- We denken dan aan modellen voor samenwerkingen, kosten delen, personeel delen en aan arbeidsrechtelijke modellen om flexibele tewerkstelling te vatten.

Met betrekking tot de sociale bescherming

- oKo ontwikkelt een aantal deontologische principes die *bottom up* worden ontwikkeld en dus breed gedragen worden in de sector. Deze principes hebben betrekking op de verhouding tussen organisaties en kunstenaars. Er wordt daarbij gedacht aan de verloning van kunstenaars, maar ook aan richtlijnen voor coproducties, residenties, auteurs- en nevenrechten e.d. De gesubsidieerde sector heeft hierbij een voorbeeldfunctie. Op die manier worden, in overleg met de artiesten zelf 'faire praktijken' ontwikkeld. Dit proces werd al in 2015 opgestart en moet binnenkort resulteren in een heus **oKo-charter**. Het oKo-netwerk zal dit charter uitdragen en delen met partners die actief zijn in de artistieke sector.
- De invoering van een **minimale dagvergoeding**, geldig voor alle kunstenaars, ongeacht de sector waarin ze werken.

Hiertoe zal oKo in overleg moeten treden met de vakbonden en met de relevante sociale partners in andere artistieke sectoren. Voor zelfstandige kunstenaars moet bekeken worden of we analoge afspraken kunnen maken.
- Voor **kunstenaars-zelfstandigen** is er nood aan maatregelen die piek en dal momenten in de inkomensituatie van artiesten neutraliseren. Deze mechanismen moeten ontwikkeld

worden voor de berekening van de sociale bijdragen en de opbouw van sociale rechten, maar ook voor wat betreft de fiscale aanpak van de inkomsten.

- Intensifiëring van **aangepaste begeleiding van artiesten** (Kunstenloket en managementkantoren) **rond de zakelijke en juridische aanpak van hun artistieke praktijk**. Een taakuitbreiding voor het Kunstenloket betekent ook meer budget, de kwaliteit en kwantiteit van de huidige dienstverlening in combinatie met een aanjaagfunctie moet gegarandeerd blijven, de beheerscontext moet dat toelaten.

Het Kunstenloket levert hier al veel en waardevol werk maar we denken dat dit moet aangevuld worden met een meer individueel aanbod middels tailormade trajecten. Men zou daarvoor een beroep kunnen doen op ervaringsdeskundigen die de sector verlaten hebben en die bereid zijn hun expertise en kennis in te zetten ten voordele van de artiesten.

De rol die managementkantoren en heel wat werkgevers spelen bij de ondersteuning en sensibilisering van kunstenaars bij de organisatie van hun activiteiten en de planning van hun carrière, kan niet onderschat worden en biedt al voor een aantal kunstenaars die individuele ondersteuning waar zoveel nood aan is. Gezien de krimpende budgetten zijn deze organisaties helaas genoodzaakt deze ondersteuning te beperken tot slechts enkele artiesten.

Met betrekking tot de ondersteuning van de artistieke praktijk

- De **overheid en de fondsen** (VAF en VFL) moeten **kunstenaars** die beurzen of **projectsubsidies** krijgen, aanmoedigen om een voldoende deel van het toegezegde subsidiebedrag aan te wenden voor de **eigen verloning**. Daartoe moet de overheid garanderen dat de subsidiebedragen voldoende hoog zijn om dit ook effectief te laten gebeuren. De minimale dagvergoeding die geldt in alle sectoren zou daarbij een nuttige richtlijn kunnen bieden. Daarnaast moet ingezet worden op meer budget voor tussenkomsten voor buitenlandse presentaties en residenties.

Ook **huizen en gezelschappen** die investeren in de artistieke praktijk en daarbij de verloning van kunstenaars als basisprincipe naar voren schuiven, moeten daartoe door de overheid gestimuleerd worden. Door de recente subsidiebeslissing moeten heel wat organisaties hun oorspronkelijke plannen zwaar bijsturen. Tijdelijke samenwerkingen met freelance artiesten die wel in oorspronkelijke plannen waren voorzien, komen door de budgettaire krapte zwaar onder druk te staan. De overheid moet er hoe dan ook op toezien dat er voldoende aandacht is voor de verloning van die artiesten.

- In bepaalde sectoren zoals in die segmenten van de muzieksector en de beeldende kunst waar ook de markt meer speelt dan in andere artistieke sectoren, moet meer ingezet worden op **impulssubsidies die marktontwikkeling ondersteunen**. Maatwerk is daarbij aangewezen om de ontwikkeling van de carrière en het oeuvre te stimuleren in relatie tot de markt en de internationalisering.

De ontwikkeling van een **atelierbeleid** voor beeldend kunstenaars zou onderzocht moeten worden.

Met betrekking tot de aansluiting onderwijs/arbeidsmarkt

- I.v.m. de **aansluiting van het hoger kunstonderwijs op de arbeidsmarkt** pleit oKo voor het aangaan van partnerschappen tussen het werkveld, de sociale fondsen, het Kunstenloket en de opleidingen. Kunstenaars zouden op die manier beter begeleid kunnen worden aan het begin van hun carrière. We denken hierbij aan werkervaringstrajecten, kijkstages, peterschapsprojecten e.d.

oKo-ideeën voor de lange(re) termijn

- oKo pleit voor een **sui generis statuut van de autonome werker**, los van de klassieke modellen van werknemer/zelfstandige

De beslissing om al dan niet samen te werken met een kunstenaar zal op die manier genomen kunnen worden op basis van inhoudelijke, artistieke criteria en niet op basis van kostprijsselementen of administratieve premisses.

- De lancering van de **denkoefening 'basisinkomen'** in de artistieke sector

Door de werkloosheidsuitkering te vervangen door een 'basisinkomen', krijg je een positief discours. Alle artistieke werkers genieten een (beperkt) basisinkomen. die vergoeding kan dan meer specifiek aangewend worden om in een inkomen te voorzien voor de periode dat er prestaties geleverd worden die nu vaak niet vergoed worden, zoals studie, concept, onderzoek, repetitie e.d. Zo kunnen deze periodes op een respectvolle wijze overbrugd worden.

Daarnaast kunnen de kunstenaars aan de slag om dat basisinkomen aan te vullen zonder dat de inkomsten die ze uit hun professionele activiteit halen, hun basisinkomen kan aantasten. Uiteraard moet dit systeem gekoppeld worden aan welomschreven voorwaarden en moet er een aangepast sociaal kader worden ontwikkeld. We kijken in dit verband erg uit naar de resultaten van de studie van UNIZO die eerder dit jaar gelanceerd werd naar aanleiding van de dag van de freelancer.

Leen **Laconte**

Directeur

Liesbeth **Dejonghe**

Juridische en sociale zaken